

1977 SOVYET ANAYASASI'NIN TARTIŞMAYA SUNULAN TASLAKLA KISA BİR KARŞILAŞTIRMASI

Doç. Dr. Cem EROĞUL

AÇIKLAMA :

Bu kısa yazının ikili bir amacı vardır : hem bir düzeltme yapmak, hem de bu fırsattan yararlanarak, daha önce yayınlanan bir yazıma bazı ek açıklamalar getirmek. Düzeltmeyi zorunlu kılan şey, 1978 yılında, SBF tarafından yayınlanan *Kanun-u Esasi'nin 100. Yılı Armağanı*'nda yer alan, "Yeni Sovyet Anayasa Taslağı" başlıklı incelememin ilk sayfasında verilen bir *dipnotun yanlış* olmasıdır. Söz konusu inceleme, 1977 yılının Temmuz ayında yazılmış ve aynı yılın Haziran ayında, Moskova'da açıklanan yeni Sovyet anayasa taslağını konu edinmişti. Yazının "Giriş" bölümünde belirtildiği gibi, genel tartışmaya sunulan bu taslağın SSCB Yüksek Sovyeti'nin Ekim ayında yapacağı toplantıda kabul edilmesi bekleniyor ve tartışmanın, onbeş yıldır hazırlanmakta olan taslakta önemli bir değişikliğe yol açmayacağı tahmin ediliyordu.

Taslak, 7 Ekim 1977'de Yüksek Sovyet toplantısında kabul edilerek, yeni Sovyet Anayasası haline geldi. Basında çıkan haberlerden, Yüksek Sovyet'te anayasa ile ilgili kayda değer bir tartışma yapılmadığını ve metnin çok kısa bir süre içinde kabul edildiğini öğrendim, yayımı gecikmiş olan yazıma bir dipnot ekleyerek, taslağın "olduğu gibi" benimsendiğini belirttim. Oysa, daha sonra gelen bilgilerden, Haziran-Eylül ayları içinde yapılan genel tartışmanın ortaya çıkardığı bazı önerilerin, Yüksek Sovyet Anayasa Komisyonu tarafından benimsenip metnin ona göre değiştirildiğini ve Yüksek Sovyet'te oylanmış metnin bu *değiştirilmiş metin* olduğunu öğrendim. Dolayısıyla, eklediğim dipnottaki "olduğu gibi" sözü gerçeği yansıtmıyordu.

Ancak, şunu da belirtmem gerekir ki, getirilen değişiklikler hep ayrıntılarla ilgilidir ve sözü edilen incelememde geniş çaplı herhangi bir düzeltme yapmamı *gerektirmemektedir*. Ankara'da Sovyet Büyükelçiliği'nden aldığım anayasa metnini, kendi yazıma konu olan

taslakla satır satır karşılaştırdım. Saptayabildiğim kadarıyla, farkların çoğu biçimsel : ya madde numaraları değişmiş, ya da aynı şeyler başka türlü söylenmiş. Taslağı konu edinen yazımdaki bilgilerin yeni anayasa için de kullanılabilmesini kolaylaştırmak için, aşağıda, birinci bölümde, madde numaralarındaki bu değişimleri topluca sunmaya çalıştım. İkinci bölümde ise, taslak metninde yapılan ve önemlice sayılabilecek değişikliklere değineceğim.

I. BİÇİMSEL DEĞİŞİKLİKLER :

Anayasa haline gelirken, taslak 173 maddeden 174 maddeye çıkmıştır. Madde numaralarındaki değişikliklerin dizelgesi (listesi) şöyledir :

<u>Taslak</u>	—	<u>Anayasa</u>
16. madde	—	8. madde haline gelmiştir.
8. - 15. maddeler	—	9. - 16. maddeler haline gelmiştir.
67. madde	—	67. ve 68. maddeler olarak, ikiye bölünmüştür.
68. - 100. maddeler	—	69. - 101. maddeler haline gelmiştir. yeni bir 102. madde eklenmiştir.
101. - 124. maddeler	—	103. - 126. maddeler haline gelmiştir.
125. madde	—	çıkarılmıştır.
126. - 173. maddeler	—	127. - 134. maddeler haline gelmiştir.

Sıralanan bu değişiklikler, Kesim ve Bölümlerin içerdikleri madde numaralarının değişmesine de neden olmuştur. Aşağıda bu değişikliklerin de dizelgesini veriyorum :

<u>Taslak</u>	—	<u>Anayasa</u>
II. Kesim : md. 33-68	—	II. Kesim : md. 33-69
III. » » 69-87	—	III. » » 70-88
IV. » » 88-105	—	IV. » » 89-107
V. » » 106-135	—	V. » » 108-136
VI. » » 136-149	—	VI. » » 137-150
VII. » » 150-167	—	VII. » » 151-168
VIII. » » 168-171	—	VIII. » » 169-172
IX. » » 172-173	—	IX. » » 173-174

1. Bölüm : md.	1-8	—	1. Bölüm : md.	1-9	
2. »	»	9-18	2. »	»	10-18
7. »	»	39-63	7. »	»	39-69
8. »	»	69-74	8. »	»	70-75
9. »	»	75-80	9. »	»	76-81
10. »	»	81-84	10. »	»	82-85
11. »	»	85-87	11. »	»	86-88
12. »	»	88-93	12. »	»	89-94
13. »	»	94-100	13. »	»	95-102
14. »	»	101-105	14. »	»	103-107
15. »	»	106-126	15. »	»	108-127
16. »	»	127-135	16. »	»	128-136
17. »	»	136-141	17. »	»	137-142
18. »	»	142-143	18. »	»	143-144
19. »	»	144-149	19. »	»	145-150
20. »	»	150-162	20. »	»	151-163
21. »	»	163-167	21. »	»	164-168

Bu biçimsel değişikliklerle ilgili olarak belirtilmesi gereken son nokta da şudur : taslakta, I. Kesim'in başlığı "Toplumsal-Politik ve Ekonomik Düzenin Esasları" iken, anayasada, "SSCB Toplumsal Düzeninin ve Politikasının Esasları" haline gelmiştir. (Ancak, bu fark, iki ayrı zamanda yapılan resmî Sovyet çevirisinden kaynaklanmış da olabilir. Rusça bilmediğimden, ana metinleri karşılaştırma olanağı bulamadım. İlk yazımda olduğu gibi, burada da, Sovyetlerin verdikleri Türkçe metinlerle yetinmek zorunda kaldım.)

II. İÇERİKSEL DEĞİŞİKLİKLER :

Yeni anayasayı kabul etmek üzere olağanüstü bir toplantı yapan Yüksek Sovyet'e, *Leonid Brejnev* tarafından sunulan raporda, (1) taslağı konu edinen ve aşağı yukarı dört ay süren genel tartışmada ortaya çıkan veriler topluca sunuluyor. Genel Sekreter'in belirttiğine göre, yeni anayasanın tartışılmasına 140 milyon insan katılmış, 400.000 değişiklik önerisi yapılmış, Yüksek Sovyet Anayasa Komisyonu, birçoğu aynı konularda olan bu önerileri birleştirerek, taslağa bir madde ekleyen, 110 maddesinde değişiklik veya eklemeye yapan, toplam 150 değişikliği benimsemiştir.

(1) L. I. Brejnev, Sur le projet de Constitution (Loi fondamentale) de l'Union des Républiques Socialistes Soviétiques et le bilan de la discussion nationale, Moscou, Editions de l'Agence de presse Novosti, 1977.

Komisyonda benimsenen ve Yüksek Sovyet üyelerince de olumlu karşılanıp anayasa hükmü haline getirilen değişiklik veya eklemeler, hep taslaktaki düzenlemelerin doğrultusunda olan, yani *zaten varolan* bir yönelişi pekiştirmeye veya daha iyi belirtmeye yarayan düzenlemelerdir. Örneğin, eski 16. madde 8. madde haline getirilmekle, eskiden "Ekonomik Sistem" bölümünde yer alan emekçi topluluklarının hak ve görevleriyle ilgili hükümler, "Politik Sistem" bölümüne aktarılmış, yani siyasal önemleri daha da vurgulanmıştır. Yine örneğin, yeni olarak eklenen 102. madde, aslında, eski 101. maddenin son fıkrasında yer alan seçmen yönergeleri konusunu ele almakta, yani zaten varolan bir kuralı daha ayrıntılı bir biçimde düzenlemektedir.

Bununla birlikte, yapılan değişikliklere topluca bakıldığında, dik-katı çeken bir özellik vardır. *Halktan* gelen değişiklik önerilerinin büyük çoğunluğu, toplumun ve devletin *sosyalist* niteliğini ve *demokratikleşme* sürecini *pekiştirici* yöndedir. Örnek vermek gerekirse. 1. maddede, "genel halk" sosyalist devletin "emekçiler" devleti olduğunun ayrıca belirtilmesi; iktisadi sistemin temeli olarak, devlete ait ve kollektif mülkiyetin daha da vurgulanması; çalışmayı reddetmenin, kamu malına, devletin tahsis ettiği konutlara özen göstermemenin sosyalizmle bağdaşmayacağına ısrarla belirtilmesi; birden fazla sovyete seçilme yasağının konması; seçilmiş tüm organların halk önünde ciddi olarak hesap vermesinin sağlanması; yerel sovyetlerin, iktisadi ve toplumsal gelişme çabalarını eşgüdümleme yetkilerinin artırılması; SSCB dış politikasının amaçları arasında, "genel ve tam silahsızlanmayı sağlamaya yönelme"nin açıkça belirtilmesi. Görüldüğü gibi, halktan gelen uyarılar üzerine yapılan bütün bu değişiklik ve eklemeler, hep düzenin sosyalist niteliğini güçlendirici yöndedir.

Ama buradan, taslağın genel tartışması sırasında yapılan bütün önerilerin benimsendiği sonucu elbette çıkarılmamalıdır. *Brejnev*'in raporundan öğrendiğimize göre, öneriler içinde bir bölümü yersiz, bir bölümü de yanlış görüldüğünden benimsenmemiştir. *Yersiz* görülenler, anayasa konusu olmayan, yasa veya kararnamelerle düzenlenmesi gereken ikinci derecedeki konularla ilgili olanlardır. *Yanlış* görülüp reddedilenler ise, örneğin federal sistemin kaldırılıp kaynaşık bir devlet sistemine geçilmesini veya devlet-parti ayrımının kaldırılmasını isteyen, yani *Lenin*'in koyduğu temel ilkelerle çelişen, ya da herkese eşit ücret verilmesini isteyerek "herkese emeğine göre" biçimindeki sosyalist bölüşüm ilkesini kaldırmaya yönelen önerilerdir.

Sonuç olarak, taslakla kabul edilen anayasa *esasta* aynı olduklarından, taslakla ilgili olarak daha önce yaptığım ve yukarıda sözünü ettiğim inceleme geçerliğini korumakta; ama, anayasadaki söyleyiş *biçimi* çok yerde taslaktan ayrıldığından, kesin göndermelerde bulunabilmek için, benim incelememde taslaktan yaptığım alıntılar yerine anayasanın kendisine başvurmak gereklidir.

Ankara, Haziran 1979